

**AMBIVALENTNÁ POVAHA SÚČASNÝCH MÉDIÍ A ROZSAH
MOŽNOSTÍ SOCIÁLNEJ PRÁCE REAGOVAŤ NA ICH
PROBLÉMOVÉ DÔSLEDKY**

I. časť

**AMBIVALENT NATURE OF CONTEMPORARY MEDIA AND A
RANGE OF POSSIBILITIES OF SOCIAL WORK TO RESPOND TO
THEIR PROBLEMATIC CONSEQUENCES**

Part I.

PETRONELA ŠEBESTOVÁ – BRANISLAV MALÍK

ABSTRAKT

V príspevku mapujeme relačnú oblasť medzi sociálnou prácou a súčasnými médiami a komunikačnými technológiami. Zaoberáme sa v ňom nielen možnosťami, ktoré súčasné média sociálnej práci otvárajú, ale aj ich problémovými dôsledkami. Osobitá pozornosť je venovaná ambivalentnej povahe médií, kde sme najprv preskúmali ich odvrátenú stranu a predstavili širokú škálu spoločensky nežiaducich javov, ktoré dnes mediálne prostredie generuje. Následne sme médiá predstavili v role nástroja, prostredníctvom ktorého možno ich negatívne dopady na spoločnosť mierniť či eliminovať. Mapovanie uvedenej tematickej oblasti vyúsťuje do odporúčaní týkajúcich sa rozšírenia kompetenčnej oblasti sociálnej práce a profesionálnej prípravy sociálnych pracovníkov.

Kľúčové slová: sociálna práca, média, sociálna patológia, závislostné správanie

ABSTRACT

In the article we cover relationships between social work and current media and communication technologies. We deal not only with the possibilities which current media open to social work but also with their problematic consequences. We focus on ambivalent nature of media where we first examine their dark side and introduce wide range of socially undesirable phenomena the media environment produce today. Furthermore, we present media in a role of a tool with which their negative impact on society can be reduced or eliminated. Our look at this area concludes in recommendations related to broadening of competence field of social work and professional training of social workers.

Key words: social work, media, social pathology, dependent behaviour

Úvod

V našom príspevku sa budeme venovať ohraničeniu priestoru, ktorý pre sociálnu prácu otvárajú súčasné médiá a elektronické komunikačné a informačné technológie a skúmaniu podmienok, ktoré by sociálnej práci umožnili uvedený priestor produktívne zaujať. Nástup uvedených technológií výrazne ovplyvňuje charakter súčasnej sociálnej práce a zásadne rozširuje aj rozsah jej agendy. Operačným priestorom pre sociálnu prácu už nie je len geografický, sociálne dimenzovaný fyzický priestor, ale aj on-line prostredie. Je prirodzené, že uvedené zmeny sa budú musieť odraziť aj v profesionálnej príprave sociálnych pracovníkov, do ktorej sa musia zahrnúť aj poznatky a arzenál zručností, ktoré prispievajú k zdokonaleniu ich mediálnej a počítačovej gramotnosti, zručností v oblasti on-line marketingu, digitálneho marketingu a pod. Nové informačné technológie menia charakter celého registra činností a služieb patriacich do tradičného portfólia sociálnej práce, generujú nové kategórie klientov, vedú k vzniku nových a menia charakter niektorých sociálnych fenoménov, na ktoré sociálna práca z titulu svojho profesijného záberu, tradične reflektuje. Súčasné komunikačné technológie tiež výrazne redukovujú mnohé jej doterajšie obmedzenia, najmä časovú, priestorovú a finančnú dostupnosť jej služieb. Médiá však na oblasť sociálnej práce nemajú len pozitívne dopady, ale v jej prostredí evidujeme aj mnohé ich problémové dôsledky. Nespochybniteľnou skutočnosťou je aj to, že médiá za určitých podmienok amplifikujú niektoré spoločensky nežiaduce javy a vytvárajú tiež podhubie pre kultiváciu širokej škály nových kategórií sociálno-patologických javov. Médiá musia byť v pozornosti sociálnej práce aj preto, že majú pomerne veľký vplyv na formovanie verejnej mienky a to aj vo vzťahu k recepcii sociálnej práce obyvateľmi danej krajiny či spoločnosti. V ich moci je vytvárať nielen jej pozitívny, ale aj negatívny obraz, a to aj bez vzťahu k jej reálnemu predobrazu, t. j. bez vzťahu ku kvalite jej reálne podávaných výkonov či poskytovaných služieb. S čím treba v sociálnej práci rátať je potom aj to, že väčšina ľudí neprichádza do priameho kontaktu so sociálnou prácou, ale len do kontaktu s jej mediálnym obrazom, resp. obrazmi. Tie následne vytvárajú prizmu, cez ktorú vníma sociálnu prácu verejnosť, ktorá sa zároveň stáva aj rezervoárom najrozličnejších predsudkov, ktoré voči nej ľudia prechovávajú.

Ambivaletnosť pôsobenia médií

Pokiaľ chceme médiá zapojiť do služieb sociálnej práce, musíme vziať do úvahy ich ambivalentnú povahu. Ich ambivalentnosť sa manifestuje predovšetkým v nasledujúcich polohách:

- Realitou je, že sociálna práca nemá v našich domácich podmienkach príliš dobrú povest'. O jej dobrý kredit ju oberajú nielen jej vlastné prešľapy, ale aj médiá, ktoré pri budovaní jej obrazu sledujú aj iné ciele, ako len pravdivo informovať o reáliách skutočného sveta. Na negatívnom mediálnom obraze sociálnej práce majú médiá svoj leví podiel. Profesionálne zlyhania sú v pozornosti médií oveľa viac ako prezentácia dobrej praxe či ukážkového profesionálneho prístupu. Kto pochybil, dostane v médiách širší priestor ako ten, kto sa správa profesionálne, príkladne a zodpovedne. Stačí jedna negatívna prezentácia ojedinelého osobného zlyhania a prostredníctvom médií sa jej dostane takej publicity, že znehodnotí prácu celej profesijnej skupiny a nadtľho poškodí meno sociálnej práce ako celku. Na druhej strane vystupujú médiá aj ako významný faktor senzibilizácie obyvateľstva na témy a problémy patriace do tradičnej záujmovej oblasti sociálnej práce. Vo vzťahu k určitým spoločenským alebo odborným témam či problémom môžu teda ľudí nielen anestetizovať, ale aj scitlivieť a mobilizovať. Sociálna reklama a sociálny marketing môžu vo významnej miere ovplyvniť riešenie mnohých sociálnych problémov, postoj verejnosti k ich riešeniu, presvedčiť cieľové skupiny napr. o potrebe zmeny ich správania, životného štýlu, postojov či názorov, čo môže v konečnom dôsledku viesť k zlepšeniu sociálneho zdravia spoločnosti a zlepšeniu jej spoločenskej klímy.
- Médiá a nimi vytváraná realita vytvárajú určitú protiváhu šedivej a často i ťaživej realite, v ktorej musí človek v „pote tváre“ zabezpečovať svoje životné nevyhnutnosti. Avšak hranica, za ktorou sa únik z reality umožnený súčasnými komunikačnými technológiami mení z oslobodzujúceho azylu na väzenie, prípadne – kedy sa zábava a hra mení na závislosť a zotročenie, je veľmi subtílna.

Ich ambivalentný charakter sa prejavuje aj v tom, že na jednej strane samy zo svojej vlastnej povahy generujú množstvo spoločensky nežiaducich javov, na druhej strane majú nezastupiteľné miesto pri ich eliminácii prostredníctvom osvety a prevencie. Efektívna prevencia sociálno-patologických javov sa však nesmie obmedzovať len na svoje tradičné formy a prostredia (na školu a školské zariadenia, rozhlas či televíziu), ale musí sa preniesť na internet, teda na miesto, kde sa dnes mladí ľudia zdržujú najčastejšie. Podľa Marekovej dokonca, V súčasných médiách a komunikačných technológiách vidíme nielen dôležitý

nástroj, resp. prostriedok sociálnej inklúzie, ale aj príčinu vzniku nových foriem sociálneho vylúčenia (napr. nižšia počítačová, resp. mediálna gramotnosť bola identifikovaná ako jedna z príčin sťaženého prístupu starších ľudí k trhu práce). Médiá dokážu človeka so svetom a širším ľudským spoločenstvom spájať bez ohľadu na fyzické vzdialenosti či geografické hranice, zároveň sú však čoraz častejšou príčinou sociálnej izolácie ľudí, ktorí nekriticky podľahli ich vplyvu. Z dostupných výskumov (2013, online) je známe aj to, že pocit osamelosti, sociálnej izolácie a zneuznania môže mať výrazné negatívne sociálno-zdravotné dôsledky. Aj z množstva iných výskumov vyplýva, že sociálna izolácia zvyšujú riziko predčasnej smrti viac ako iné faktory (obezita, či dokonca vojenské konflikty). Niekedy je preto označovaná ako „tichý vrah“.

- Na súčasné médiá možno nazerať aj ako na prostriedok regenerácie tradičných (geograficky vymedzených) foriem komunitného života a tiež aj ako na dôležitý činiteľ zhodnocovania sociálneho kapitálu. Na druhej strane majú na ľudí aj protichodné účinky. Posilňujú krajný individualizmus hraničiaci s narcizmom a inými patologickými akcentáciami vlastnej osobnosti. Každoročne sa zvyšuje počet ľudí, ktorí sa chorobne interesujú o svoju postavu či vzhľad. Dnešní mladí ľudia vedia tiež lepšie komunikovať s technickými zariadeniami a ovládať vyspelé komunikačné technológie, nevedia však komunikovať medzi sebou navzájom a nepoznajú princípy, podľa ktorých funguje ľudská spoločnosť.

Sociálna práca v on line prostredí

Dôležitým faktorom, ktorý uvedenej téme pridáva na váhu je aj to, že elektronický (virtuálny, kybernetický, on-line) priestor sa stal integrálnou súčasťou životného prostredia človeka. V tejto súvislosti treba akceptovať aj skutočnosť, že tento priestor sa pre mnohých ľudí stáva jediným komunikačným priestorom zakladajúcim nové pospolité formy života, čím dáva vzniknúť novým, dovtedy neznámym typom komunit. Komunity sa dnes nevytvárajú len na báze geografického (fyzického a kultúrne špecifikovaného) priestoru, ale aj v on-line prostredí.

I v prípade uvedených komunit dominuje potreba kladného prijatia skupinou. To sa nemení ani v prípade spoločenstiev vytváraných vo virtuálnom priestore. Rozdiel je v tom, že v on-line prostredí absentujú tradičné mechanizmy sociálnej kontroly, ktoré by ich udržiavali v požadovaných normatívnych hraniciach a tiež to, že sú tu etablované iné procedúry uznania ako sú tie, ktoré ľuďom udeľujú kredit a sociálnu významnosť v reálnom svete. On-line komunity (napr. skupiny vytvárané na sociálnych sieťach) sa vytvárajú nielen na báze

legálnych princípov (spoločného záujmu, životného štýlu, politickej orientácie, spoločnej témy, resp. cieľa a pod.), ale aj na základe princípov, ktoré majú bezprostrednú väzbu na tému nášho príspevku a ktoré následne z uvedených komunit robia skupiny rizikové či problémové. Z uvedených dôvodov sociálna práca zameriava svoju pozornosť aj na špecificky profilované diskusné internetové fóra, chaty či internetové portály, kde vyhľadáva svojich potenciálnych klientov. Sociálni pracovníci sa dnes musia vedieť suverénne a bezpečne pohybovať aj v tomto prostredí a vedieť v ňom identifikovať komunity, subkultúry či rizikové skupiny, ktoré by mohli byť považované za nové cieľové skupiny sociálnej práce. Z uvedeného dôvodu je nutné vypracovať metodiky sociálnej práce v takomto virtuálnom prostredí a metodiky sociálnej práce s jednotlivými typmi uvedených cieľových skupín. Jednou z kľúčových úloh stojacich pred sociálnou prácou je aj vypracovanie etického kódexu pre prácu v on-line prostredí. Podľa Marekovej „v praxi potom vznikajú etické dilemy spočívajúce v akceptovaní určitej hierarchie, resp. priority jednotlivých noriem, pričom prijaté a uplatňované normy môžu pôsobiť kontraproduktívne. Tento stav môže spôsobovať určitú dilemu vzťahu medzi profesijnou etikou a platnými spoločenskými normami“ (2017 s.711).

Ľudia sa na sociálnych sieťach grupujú na základe rôznych motívov, cieľov a na základe veľmi rôznorodých princípov. Uvedené skupiny vytvárajú napríklad ľudia bojujúci s istým typom závislosti, občania s istým typom zdravotného postihnutia, osamotení rodičia, ženy, ktoré sa stali obeťami domáceho násillia alebo ľudia, ktorí prežili traumatizujúcu udalosť. Kyberpriestor sa pre nich stáva miestom, kde majú možnosť podeliť sa so svojimi skúsenosťami a starosťami, vysloviť si vzájomnú podporu a na základe pozitívnych príkladov ľudí, ktorí svoju nepriaznivú životnú situáciu dokázali či už sami alebo s cudzou pomocou zvládnuť, sa utvrdiť v tom, že ich problém je riešiteľný. Oslobodzujúco často pôsobí aj pocit, že v tom nie sú sami a že existuje aj množstvo iných ľudí, ktorí sa boria s obdobným problémom. Vývojári softvérovej apretúry sociálnych sietí už vyvinuli sadu nástrojov, vďaka ktorým sa môžu ich užívatelia zorientovať v obrovskom množstve uzavretých i verejných skupín, ktoré tieto skupiny zoraďujú podľa záujmov a jednotlivých krajín do prehľadného katalógu. Prostredníctvom neho sa bude dať zistiť, kde sa v tomto on-line prostredí zoskupujú nielen milovníci prírody, dobrého jedla či umenia, surfisti či fanúšikovia konkrétnych „stárs“, ale aj záujmové skupiny sociálnej práce, vrátane tzv. „bad boys“ či „bad girls“.

Sociálna práca musí tiež reagovať aj na nové typy problémov inkubovaných v mediálnom či on-line prostredí, ktoré si vyžadujú jej odbornú angažovanosť. Mienime tým rôzne formy tzv. nelátkových „závislostí“ (napr. „závislosť“ od mobilnej komunikácie, „závislosť“ od selfies, online gambling, „závislosť“ od obsahu istých stránok, nadužívanie sociálnych sietí, kyber

šikanovanie, kyberstalking, nové formy exklúzie, ktoré nemajú kultúrne a sociálno-ekonomické, ale technologické pozadie a pod.). Ak sme v predchádzajúcom texte v niektorých prípadoch ohraničili termín závislosť úvodzovkami, mienili sme tým skutočnosť, že napriek inflačnému rozšíreniu škály tzv. nelátkových závislostí v diskurze sociálnej práce, v renomovaných medzinárodných klasifikáciách chorôb (DSM-5, MKCH-11) je ako závislostné správanie, t. j. za relevantnú lekársku diagnózu uznaný len jediný typ nelátkovej závislosti, a tým je patologické hráčstvo. Iné typy tzv. „závislostí“ figurujú v iných, nie však adiktologických kapitolách spomínaných nomenklatúr chorôb (figurujú tu napr. v skupine návykových a impulzívnych porúch).

Keďže podstatnú časť mediálnych obsahov tvoria reklamy, treba sa zaoberať aj ich dopadmi na sociálne zdravie spoločnosti. Tlak reklamy totiž tiež indukuje celú radu „závislostí“, z ktorých niektoré nadobúdajú priam pandemický charakter (napríklad oniómánia – „závislosť“ na nakupovaní). Dilema byť či mať (vo filozofickej a psychologickej rovine reflektovaná najmä v prácach Ericha Fromma) prestala byť v súčasnom, médiami profilovanom svete, dilemou, keďže médiá ako jediné všeobecne uznávané hodnoty forsírujú hodnoty viazané k životnému módu „mať“. Trovenie (konzum) získalo v dnešnej spoločnosti (a to aj vďaka médiám) prevahu nad tvorením. Konzumná spoločnosť dnes vstupuje do svojho finále, v ktorom sa predmetom konzumu stali už aj samotní konzumenti. Svedčí o tom aj skutočnosť, že aj sociálne siete a internetové stránky sú konštruované tak, aby primárne uspokojovali potreby marketingových agentúr a ich inzerentov, a nie ich bezprostredných užívateľov.

Internet však vytvára priestor aj pre rôzne nelegálne aktivity. Cez falošné internetové, prípadne facebookové stránky je možné robiť nielen rôzne podvody (najmä majetkového a finančného charakteru), ale aj útoky na vytypované osoby (napr. získaním a následným zverejnením citlivých údajov z ich facebookových profilov). Podvodnú techniku, zneužívania internetu na získanie citlivých dát presmerovaním užívateľov internetbankingu na falošné stránky bánk a iných finančných inštitúcií takmer nerozpoznatelných od skutočných, označujeme termínom pharming. Veľmi časté sú aj prípady, keď útočníci na iných weboch zneužívajú identitu iných ľudí, ktorej sa predtým zmocnili na facebooku (ide najmä o tie web stránky, ktoré umožňujú prihlásenie sa cez facebook). Časté sú tiež prípady neoprávneného sa zmocnenia facebookových skupín s veľkým počtom členov, ktoré sa následne zneužívajú na šírenie spamu, reklamy alebo hoaxov.

Súčasná komunikačná a informačná zariadenia predstavujú aj ďalšie riziká. Vedú k strate súkromia a často aj k ohrozeniu našej bezpečnosti. Súkromie ohrozuje nielen reálna možnosť

nabúrat' sa do našej emailovej komunikácie, ale aj čoraz častejšie krádeže osobných údajov majúcih nezriedka kompromitujúci charakter, ktoré sú následne zneužívané na politické či ekonomické vydieranie. K faktorom, ktoré vedú k ohrozeniu súkromia, radíme aj okamžitú dostupnosť ľudí pripojených k internetu alebo sa nachádzajúcich v dosahu mobilných sietí. Takto môže mať napríklad zamestnávateľ ničím nelimitovaný dosah na svojich zamestnancov aj v čase ich osobného voľna, dní pracovného pokoja alebo počas ich dovolenky. Prostriedky mobilnej komunikácie tiež umožňujú kontrolovanie miesta pobytu majiteľa aj vypnutého mobilného telefónu. Uvedené technické prostriedky sa hojne využívajú aj na politické i komerčné sledovanie a teda aj mocenskú kontrolu obyvateľstva.

V on-line prostredí sa pohybujú aj virtuálni lupiči, ktorí sa špecializujú na krádeže citlivých údajov týkajúce sa napr. bankového tajomstva či duševného vlastníctva (phising). Riziká, ktoré súčasné médiá a komunikačné technológie predstavujú si dnes uvedomujú aj vo sfére vojenstva. Virtuálny priestor bol uznaný ako rovnako významná oblasť pre vojenské operácie, ako sú súš, more, vzdušný či kozmický priestor. Čoraz frekventovanejšími v súčasnom diskurze sa stávajú také slovné spojenia ako sú napríklad: kybernetická vojna, kybernetická bomba či kybernetická bezpečnosť. Reakciou na uvedenú situáciu je aj skutočnosť, že vlády jednotlivých štátov a ich zoskupení (vrátane EÚ) v rýchlom slede prijímajú smernice o sieťovej a informačnej bezpečnosti. V nich sú definované najmä bezpečnostné štandardy a informačné povinnosti pre spoločnosti pôsobiace v strategicky dôležitých sektoroch, ako sú doprava, energetika, zdravotníctva či financie.

Kybernetické útoky sa uskutočňujú tiež formou šírenia malvéru a ransomvéru. Z poslednej doby je známy napríklad prípad ransomvéru Wanna Cry, ktorý po infiltrácii počítača alebo dátového úložiska zašifruje na ich diskoch uložené súbory a za ich odomknutie následne požaduje výkupné. I keď sú teda uvedené útoky „virtuálne“, spôsobujú reálne škody, ktorých výška dnes enormne narastá.

Prostredníctvom internetu sa dnes distribuuje a obchoduje väčšina tovarov a služieb a prebieha tu tiež väčšina nelegálnych transakcií (predaj a distribúcia zakázaných látok, nepovolených liekov či obchodovanie s ľuďmi). Internet dnes zohráva kľúčovú rolu najmä pri formovaní trhu s drogami. Predaj sa tu realizuje najmä cez inzeráty prostredníctvom inzertných portálov a internetových obchodov lokalizovaných najmä na tzv. Darknete (šedý internet), prípadne Deepwebe (neviditeľný web). Ten je zväčša reprezentovaný webovými stránkami s nelegálnym či rizikovým obsahom, ktoré klasické internetové vyhľadávače nedokážu alebo nechcú zahrnúť do svojich indexov a sú dostupné len prostredníctvom špecifických programov alebo vyhľadávacích nástrojov. Prostredníctvom nich sa tiež

organizuje nelegálny trh so zbraňami, detskou pornografiou, falošnými dokladmi, databázami s osobnými údajmi určitých skupín ľudí a pod. Problém presunu trhu s uvedenými komoditami z ulice do kyberpriestoru spočíva v tom, že tieto nelegálne aktivity a transakcie sa ťažko sledujú, keďže jeho aktéri ich realizujú s fiktívnymi identitami a neustále menia svoje IP adresy. Darknet navyše pracuje na princípe anonymného pripojenia prostredníctvom šifrovanej decentralizovanej siete, prostredníctvom ktorej ich užívatelia komunikujú medzi sebou priamo (peer-to-peer). Inou z týchto okolností, ktoré sťažujú identifikovanie účastníkov uvedených obchodov je to, že väčšina finančných operácií, ktoré s ním súvisia, sa realizuje prostredníctvom virtuálnych mien (napr. Bitcoinu). Z hľadiska sociálnej práce je dôležitá najmä skutočnosť, že v prostredí Darknetu sa vytvárajú aj rôzne fóra (napríklad fóra venované sebapoškodzovaniu, fóra vyznávačov extrémistických ideológií a pod.), ktoré sú zaujímavé aj z hľadiska jej vlastnej profesijnej orientácie.

Samozrejme že Darknet nemusí byť vnímaný len v uvedených záporných súvislostiach. Často býva stotožňovaný s Freenet, teda s alternatívnou sieťou, kde sa dá vyhnúť cenzúre, politickému sledovaniu a komerčnému zneužívaniu. Tým sa podľa niektorých autorov (napr. Barlett) vytvárajú prajnejšie podmienky pre experimentovanie a tvorivosť. Freenet môže teda reprezentovať (aj pre sociálnu prácu tak isto zaujímavé) ostrovy či aspoň ostrovčeky pozitívnej deviácie.

Existuje tiež veľká skupina ľudí, ktorí si uvedomujú problémové aspekty médií a reagujú na ne gestom revolty. Najmä v krajinách, ktoré majú s týmito negatívnymi dôsledkami najdlhšie skúsenosti, rastie počet ľudí, ktorí ako alternatívu k svetu skolonizovanému médiami dobrovoľne volia život v režime „offline“. Uvedená skupina je dnes už natoľko početná, že vytvorila nové segmenty trhu. Napríklad v niektorých štátoch, resp. regiónoch, zažívajú boom kaviarne, ktoré svojim zákazníkom ponúkajú priestory bez wifi či mobilného pripojenia.

K ďalším rizikám plynúcim z presunu veľkej časti nášho života do kyberpriestoru patria tiež nasledujúce okolnosti:

- To, že v dôsledku masového rozšírenia prostriedkov masovej komunikácie začali prevládať indoorové aktivity nad outdoorovými, sa začína odrážať aj na zdravotnom stave populácie. Prejavuje sa napríklad nárastom detskej obezity, kardiovaskulárnych ochorení a pod. Reálie nášho každodenného života sú v porovnaní s pestrofarebným svetom prezentovaným v médiách príliš „šedivé“, aby mu dokázali konkurovať. To najzaujímavejšie sa už neodohráva vonku – v reálnom svete, ale v kyber prostredí. Outdoorové aktivity sú tiež finančne náročnejšie a sú dnes obmedzované aj tým, že súčasné mestské aglomerácie neposkytujú dostatok príležitostí a priestorov pre uvedené

formy vyžitia. Priestory a priestranstvá, ktoré mohli byť uvedeným spôsobom využité v nich ustúpili dopravným záujmom, resp. záujmom investorov, ktorí sa snažia dostupný priestor čo najviac intenzifikovať a finančne zhodnotiť.

- Väčšina internetových hier orientuje hráčov na stratégiu víťaz – porazený. Cieľom je vyhrať a zničiť, resp. spacificovať svojho protivníka. Herold Nicolson vo svojom známom diele Diplomacy (1988) nazval uvedenú stratégiu stratégiou bojovníka. V reálnom živote je však najproduktívnejšou stratégia obchodníka (v teórii hier označovaná aj ako win – win stratégia). Jej výsledkom je stav, kde všetci účastníci danej interakcie získavajú (vyhrávajú), a kde nikto nemusí stratiť všetko. Prenášanie win – lose stratégie z virtuálneho sveta do sveta reálneho však plodí mnohé konflikty a nedorozumenia a v konečnom dôsledku narúša medziľudské vzťahy na všetkých úrovniach spoločenského života vrátane rodinných vzťahov, kde už taktiež kooperáciu vystriedala kompetitívnosť.
- Nielen počítače, softvéry, prostriedky mobilnej komunikácie, ale aj sociálne siete sú konštruované tak, že sa svojim užívateľom snažia ísť po ruke. To znamená, že od nich nevyžadujú vynaloženie žiadnej námahy, nakoľko sa dajú ovládať intuitívne, teda bez nutného osvojenia si robustných návodov na použitie. Pri ich užívaní nenarážajú spravidla na žiadny odpor. Druhým ich problematickým aspektom je to, že sa stali široko dostupnými a máme ich vždy k dispozícii. Reálny svet však takým ústretovým nie je. Kladieme nám odpor, ktorému nie sme naučení čeliť.
- Človek vtiahnutý do internetových aktivít stráca pojem o čase. Súčasné médiá a komunikačné technológie vedú tiež k strate kontroly nad časom a tiež k nárastu tzv. „prázdneho času“ – času stráveného napríklad čakaním na určitú odozvu z kyberpriestoru (až sa vyskytne príležitosť niečo okomentovať, až dostanem lajk a pod.) Tak isto poskytovatelia internetových služieb a ich inzerenti, od ktorých sú títo provideri z veľkej časti finančne závislí, súperia nielen o našu limitovanú pozornosť, ale aj o náš obmedzený čas – chcú ho pre seba získať čo najviac, aby ho mohli (najmä komerčne) čo najefektívnejšie využiť. V konečnom dôsledku to znižuje adaptabilitu týchto ľudí na trh práce, keďže väčšina pracovných pozícií si ešte stále vyžaduje určitú časovú disciplínu – schopnosť či návyk podriaďiť sa časovo artikulovanému pracovnému rytmu, daným rozvrhom či grafikonom.
- Súčasné komunikačné a informačné technológie výrazne ovplyvňujú aj proces konštituovania osobnej identity. Jej kľúčovou súčasťou, symptomatickou najmä pre mladých ľudí vyrastajúcich v on-line prostredí, sa stáva aj tzv. digitálna stopa. Netvorí ju len profil, resp. profily, ktoré si na sociálnych sieťach vytvárajú, ale aj to, aké stránky na

internete navštevujú, akú hudbu počúvajú, aké tovary a služby si cez internet objednávajú, čo o sebe prezrádzajú „lajkovaním“ a pod. Uvedená stopa (identita) sa však môže stať aj príčinou prípadnej diskriminácie na trhu práce, vo svete politiky či brzdou kariérneho rastu takto zviditeľnených jedincov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BARTLETT, J. 2016. *The Dark Net: Inside the Digital Underworld*. New York: Melville House. ISBN 978-1612195216.

MALÍK, B.: *Občan a médiá*. In Goňcová, M. - Lysý, J. – Rybář, R. a kol. 2013. *Občan a občanská spoločnosť*. Brno: Masarykova Univerzita. ISBN 978-80-210-6606-9.

MAREKOVÁ, H. 2017. Ethical aspects of social work in modern society
In: CBU International Conference Proceedings 2017 : Innovations in science and education.
Vol. 5. – Praha : Central Bohemia University, 2017. - S. 710-716. - ISBN 978-80-88042-08-2
[Innovations in science and education : International Conference. Praha, 22.-24.3.2017]
Registrované v: wos

NICOLSON, H. 1988. *Diplomacy*. Washington D.C.: Institute for the Study of Diplomacy, School of Foreign Service, Georgetown University. ISBN 978-0934742528.

STEPTOE, A. - SHANKAR, A - DEMAKAKOS, P and J. WARDLE. 2013. Social isolation, loneliness, and all-cause mortality in older men and women. In *PNAS (Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America)* [online]. Vol 110, no 15 [cit 8.7.2019]. ISSN-0027-8424. Dostupné na: <http://www.pnas.org/content/110/15/5797.full.pdf>

PhDr. Petronela Šebestová, PhD.

Vysoká škola Danubius
Fakulta sociálnych štúdií
Richterova ulica 1171
925 21 Sládkovičovo
E-mail: petronela.sebestova@gmail.com

doc. PhDr. Branislav Malík, CSc.

Univerzita Komenského
Pedagogická fakulta
Bratislava
E-mail: bmalik@centrum.sk